

Leibniz

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646.- 1716.) može slovit kao univerzalni znanstvenik: diplomat, pravnik, povjesničar, matematičar, fizičar i filozof u jednoj osobi. FRIEDRICH VELIKI nazvao ga je "akademija za sebe".

U **logici** je idejom računa postao praotac moderne logistike:

što jednostavnije, opće ideje moraju se dati izraziti u univerzalnim simbolima koji će se opet povezati u razumske riječi.

Daljnja pravila trebaju omogućiti povezivanje takvih iskaza prema uzoru matematičkih pravila računanja.

Cilj je ubuduće zablude rješavati u "računskoj pogrešci", odnosno sporna pitanja razjasniti na temelju računa.

Jezgra LEIBNIZOVE filozofije jest njegovo rješenje metafizičkih problema pojmom **monade**. *Supstancija* ne može biti protegnuta (protiv DESCARTESOVE "res extensa"; str. 107), jer bi inače bila djeljiva. Stoga je kriterij supstancije njezino djelovanje, njezina *sila*. Takva "središta sila" LEIBNIZ naziva monadama.

"Monade su pravi atomi prirode i, jednom riječju , elementi stvari."

Te elementarne supstancije pokazuju sljedeća obilježja:

- nemaju oblik, jer on bi implicirao *djeljivost*
- kao supstancije ne može ih se ni *proizvesti* niti *uništiti*
- *individualne* su: nijedna monada nije identična s drugom
- kao samostojna bića one "*nemaju prozora*". Nikakva supstancija ili određenje ne može djelovati iz njih prema van niti izvan prema njima.

Ipak su one u stalnoj nutarnjoj promjeni: neki nutarnji nagon za savršenosti , tzv. želje (franc. appetitions) uzrokuje kontinuirani prijelaz iz jednog stanja u drugo.

Ta stanja LEIBNIZ naziva "**percepcije**".

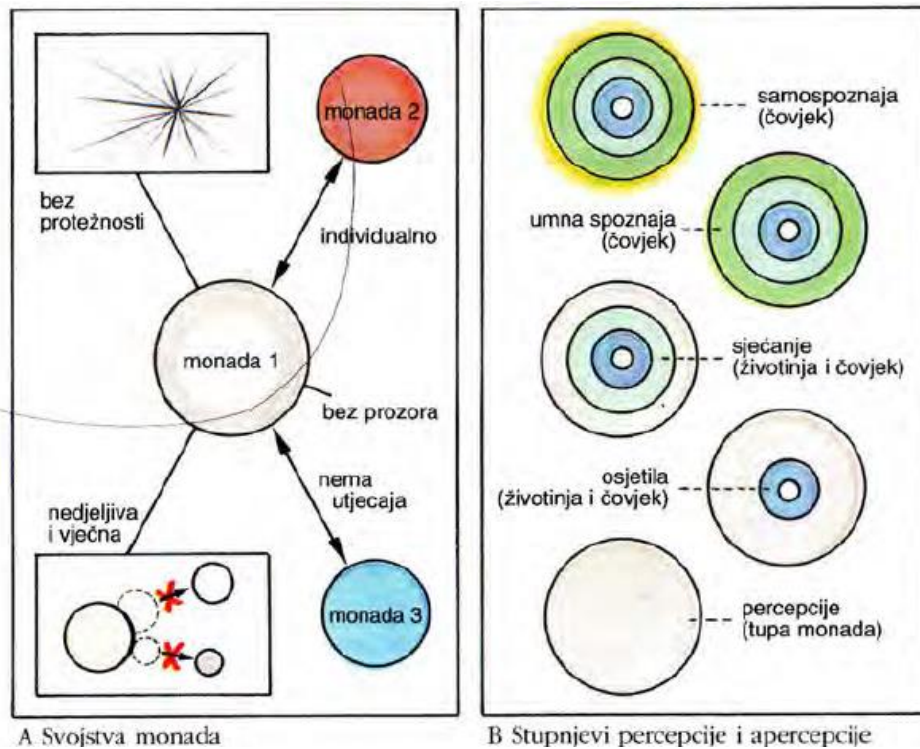
Ove "informacije" i njihov "program" označuju odnos pojedinih monada prema svim drugim monadama svijeta, kao točku u kojoj se susreće beskonačno mnogo kutova.

Budući da je monada bez prozora, a ipak stoji u odnosu sa svim drugim monadama, mora se pretpostaviti:

"da je svaka monada živo zrcalo, sposobno za unutarnju djelatnost, koje sa svoga gledišta prikazuje svemir."

Iz toga slijedi da svaka monada poznaje stanje svake druge. A ipak nije toga *svjesna*. Naime, LEIBNIZ razlikuje različite *stupnjeve* percepcije (sl. B):

- jednostavna, tzv. "gola monada" sadrži doduše sve informacije o stanju svih drugih, ali nije toga svjesna
- od toga se razlikuje *apercepcija*, kod koje percepciju vodi svijest toga stanja.

U skladu s tim nastaje kontinuum koji seže od materije preko životinjske duše do čovjekova refleksivnog duha. LEIBNIZ stoga govori o ograničenom učinku životinja koji se temelji na iskustvu, kao što kod čovjeka pretpostavlja nešto *nesvjesno*: "petites (malene) perceptions".

Usklađenost svih monada LEIBNIZ tumači *prestabiliranom harmonijom*. Monade se ujedanjuju u udruge, u "agregate". Uzor tomu je organizam:

Jedna "središnja monada" okružena s beskonačno mnogo drugih djeluje kao njihova *entelehija*.

Općenito svaka monada stoji nadalje u odnosu sa svakom drugom. Budući da monade nemaju prozora, ali svaka djeluje zajedno s drugom, Bog je morao tako urediti svijet da se s obzirom na perspektivu slažu stanja svih monada.

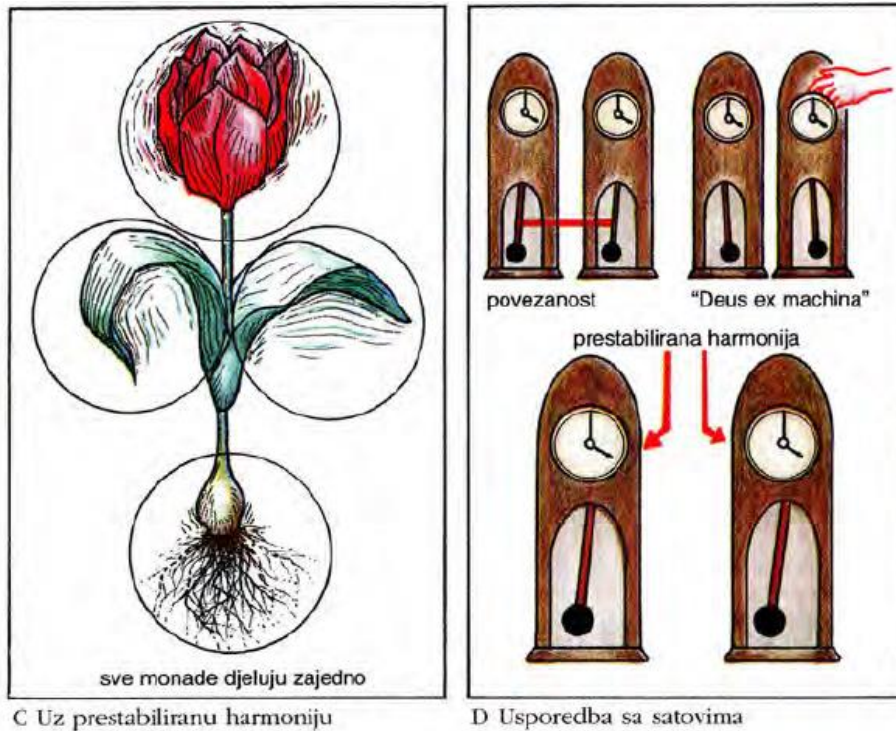
LEIBNIZOVA najpoznatija slika je ona sa satovima u kojoj on prestabiliranu harmoniju primjenjuje na odnos duše i tijela (sl. D):

Da bi se dva sata sinkronizirala, može ih se ili naknadno povezati ili ih neprestano iznova usklađivati ili ih prepustiti savršeno podešenoj vlastitoj zakonitosti. Za LEIBNIZA u obzir dolazi samo ovo posljednje.

Prestabilirana harmonija ne rješava samo od DESCARTESA sporni problem tijela-duše. Ona je konačno jezgra LEIBNIZOVA sistema. Bog je od početka stvorio sve monade tako da su jedna s drugom u skladu:

"Redosljed percepcija u pojedinim monadama, takoreći njihov program, Bog je utvrdio od vječnosti. Danas bi se moglo reći da je Bog programirao sve monade." (R. SPECHT)

Primijenjen na **spoznaju**, LEIBNIZOV sistem isključuje čistu empiriju kao izvor spoznaje. Empirističkoj formuli - ništa nema u razumu što prije ne bi bilo u osjetima - LEIBNIZ dodaje: osim samog razuma, tj. urođene ideje i strukture spoznaje.

C Uz prestabiliranu harmoniju

D Usporedba sa satovima

Čisto nizanje iskustvenih podataka jednih za drugima daje samo *vjerojatne* rezultate, a kad je utemeljeno na razumskoj spoznaji, jasne i ispravne. LEIBNIZ razlikuje umne istine koje su nužne, a čija je suprotnost nemoguća, od iskustvenih istina koje su slučajne, čija je suprotnost moguća.

Analogijom prema istinama uma i činjenica LEIBNIZ polazi od dva carstva: od *svršnog uzroka* (carstva duše) i od *djelatnog uzroka* (carstva tijela) koji su harmonično povezani.

Isto su tako u harmoniji carstvo *naravi* i *milosti*, tj. zajednica duhovnih i moralnih bića pod Božjim vodstvom. **Bog** posvuda djeluje kao pokretač prestabilirane harmonije, a duh je osobito usko povezan s njim po *svjesnom* sudjelovanju na Božjoj veličini i dobroti:

Duh može shvatiti sistem svemira, a djelomično ga i patvoriti.

LEIBNIZ time shvaća

"Boga kao arhitekta svemirskog stroja i ... kao vladara duhovne Božje države".

Božja se egzistencija dalje pokazuje kao konzekvenca principa *dovoljnog razloga* koji LEIBNIZ uz princip isključenja *proturječja* naziva temeljem razumske spoznaje. On kaže,

"da nijedna činjenica nije prava i postojeća, nijedna postavka istinita ako ne postoji dovoljan razlog zašto je to tako, a ne drugačije, premda nam ti razlozi u većini slučajeva ne mogu biti potpuno poznati".

Posljednji dovoljan razlog mora biti Bog. Iz toga LEIBNIZ dalje izvodi da

postoji samo jedna božanska supstancija, a ona je i *savršena*.

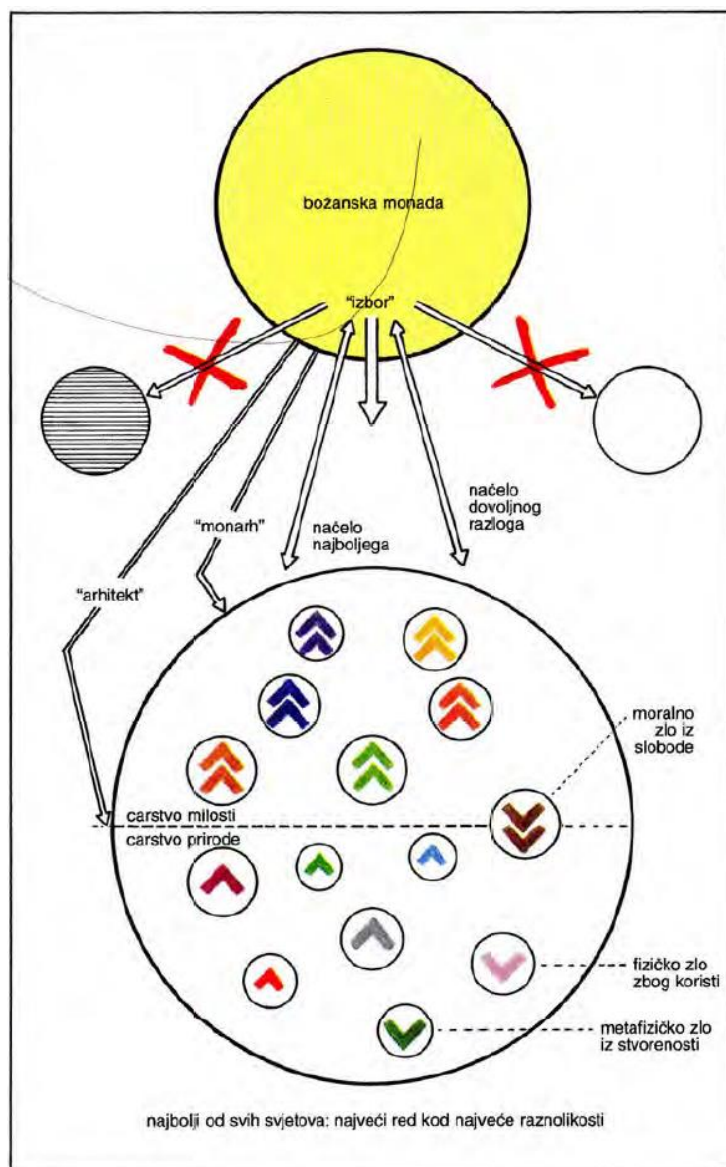
Mogući su beskonačno mnogi svjetovi koji do egzistencije mogu doći već prema stupnju svoje savršenosti. Ipak je Bog prema načelu *najboljega* stvorio ovaj jedini postojeći i time najbolji od svih mogućih svjetova. U usporedbi sa svim drugima on ima najveći stupanj nutarnje prikladnosti:

"Time se dobiva najveća moguća raznovrsnost, koja međutim ide ruku pod ruku s najvećim samo mogućim redom, tj. čovjek prima toliko savršenstva koliko je to samo moguće. "

No, kako ipak u najboljemu mogućem svijetu postoji *zlo*? - središnje je pitanje 'Teodiceje' (1710.). Ona sadrži opravdanje Boga sučelice zlu. LEIBNIZ razlikuje 3 vrste zla:

- metafizičko zlo; nastaje iz stvorenosti; sve stvoreno je nesavršeno, jer bi inače bilo božansko poput svojega Stvoritelja
- fizičko zlo (npr. bol, tuga) opravdava se svojom funkcijom; može biti korisno (npr. za održanje individuuma) ili pak kao kazna služiti za poboljšanje
- *moralno* zlo, tj. grijesi koji su posljedica čovjekove slobode i razlog kršćanskog otkupljenja.

Bog nije želio ovo zlo nego ga je dopustio, a dobro ga nadaleko prevladava.

Bog i svijet kod Leibniza

Izvor: Atlas Filozofije

Pripremio: Zorislav Jelenčić, prof.

zorislav.jelencic@gmail.com